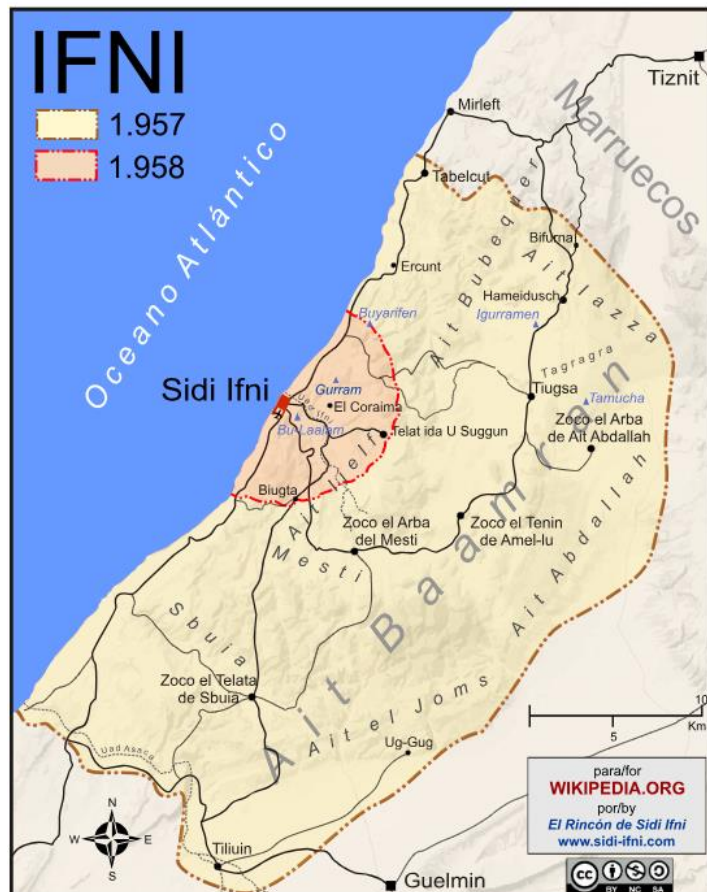

Sidi Ifni i l'última guerra de Franco

Va ser l'última «campanya» o guerra no declarada oficialment del govern franquista, la qual va ser ocultada a l'opinió pública. En el breu conflicte de Sidi Ifni (22/11/1957-01/04/1958), els soldats espanyols van combatre amb mitjans molt antiquats, pràcticament obsolets. Es van veure obligats a lluitar en un entorn inhòspit, entre rates, serps i la calor del desert. El domini hispà d'aquests territoris, tot i la victòria militar, tindria els dies comptats.

Perduda i recuperada

La petita colònia d'Ifni es trobava enclavada davant les illes Canàries, al sud del Marroc, abans de la incorporació del Sàhara al tron alauita. Els orígens de la presència espanyola a l'enclavament es remunten a finals del segle XV, quan, seguint les ordres dels Reis Catòlics, **Diego de Herrera** va desembarcar en el que es s'anomenaria Santa Cruz de la Mar Pequeña. Allà va construir un fortí el 1478, i va reclamar el territori per a la Corona de Castella. Però aquell lloc defensiu va sucumbir als atacs dels pirates i dels nadius. Després de la seua evacuació, 40 anys més tard, ningú recordaria que allà hi havia hagut una zona de sobirania espanyola.

Després de la guerra de Tetuan, el 1860, Espanya va obtenir, a través d'un tractat de pau, el dret a posseir Santa Cruz de la Mar Pequeña (una franja costanera d'uns 80 km de longitud per uns 25 d'amplada, d'uns 1.500 km², a 300 km de Lanzarote). Es tracta d'un territori desèrtic amb una certa riquesa pesquera, amb cultius de subsistència i ramaderia abundant (caprí, oví, boví i dromedaris). Tanmateix, aleshores ja ningú sabia on era exactament. Es van fer diverses expedicions per determinar, sense gran seguretat, el lloc de l'enclavament. De fet, mai va ser possible corroborar si la localització triada es corresponia o no amb l'emplaçament històric ocupat per Herrera. Però tot i haver-se acordat amb el sultà del Marroc la ubicació del territori, no va ser fins al 1934, sota la presidència d'**Alejandro Lerroux**, durant la II República, quan es va dur a terme l'ocupació efectiva de la zona (realitzada pel coronel **Oswaldo Fernando Capaz**, el qual hauria pactat l'ocupació amb la tribu Ait Baamrane i amb França).

La població era d'uns 54.000 habitants (8.000 europeus) repartits en dos municipis urbans i disset rurals. La capital, Sidi Ifni, disposava d'església, aeròdrom, port, banc, hisenda (pagadoria), oficina de correus, dependències militars, fortificacions, escola, plaça de toros, cinema, hospital, hotel, bars i restaurants.

Després de la Guerra Civil (1939), Ifni es va convertir en un territori gairebé oblidat per l'administració de l'Estat, fins que el 1956 es va produir la independència del Marroc. Abans d'aquesta data, el Marroc era un país dividit en tres zones:

- francesa, incloïa la major part del centre i sud de l'antic Imperi xerifià.
- espanyola, que comprenia el Protectorat Nord (la zona del Rif) i el Protectorat Sud (al voltant de la ciutat de Tarfaya).
- zona al voltant de Tànger, a la qual es va donar l'estatus de ciutat internacional.

El 1956 França patia les convulsions del nacionalisme àrab a les seues colònies del nord d'Àfrica, per la qual cosa va decidir concedir la independència a Tunísia i al Marroc.

D'aquesta manera, podia concentrar els seus esforços a mantenir Algèria. Una vegada que França va haver declarat la independència de la part que havia dominat al Marroc, la situació del Protectorat Nord espanyol era insostenible, per la qual cosa es va concedir la seua sobirania als marroquins. Però Espanya va mantenir la possessió del Protectorat Sud, al·legant que l'autoritat del rei del Marroc encara no estava establerta en aquesta zona.

La situació d'Ifni era delicada, ara que estava totalment envoltada pel territori del renascut regne del Marroc. La colònia espanyola s'havia convertit en un objectiu per al cada vegada més agressiu nacionalisme marroquí, agrupat al voltant del partit liderat per **Allal al-Fassi**, l'Istiqlal. Aquest havia donat forma al projecte del "Gran Marroc", una enorme nació que engoliria les colònies espanyoles, algunes parts d'Algèria i la pràctica totalitat de Mauritània. Més tard, tant el rei **Mohammed V** com el seu fill, **Hassan II**, assumirien també aquest discurs. Aquest darrer, de forma encoberta, promouria els atacs a França i a Espanya.

Els precedents de la guerra

L'assalt del 23 de novembre de 1957 va ser dut a terme per l'Exèrcit d'Alliberament Marroquí (EAM), el braç armat de l'Istiqlal, comandat per l'exsergent de l'exèrcit colonial francès, **Ben Hammu**. L'ELM tenia una ideologia d'esquerres (sota la presumpta influència de l'URSS) que als reis marroquins els anava bé per vendre les seues reivindicacions territorials a l'exterior. La batalla per Ifni es va convertir en la punta de llança de l'expansió marroquina. A l'acció bèl·lica d'Ifni, el govern marroquí va sumar una campanya política davant els organismes internacionals per preparar l'annexió d'aquest territori i, de passada, del Sàhara. El primer enclavament espanyol que va ser atacat seria Tabelcut. Respecte a l'atac a Ifni, no va beneficiar-se de l'efecte sorpresa gràcies a l'avís rebut la nit anterior.

Abans d'aquella ofensiva, l'EAM ja havia realitzat altres incursions. Ara bé, el seu objectiu oficial havia estat el de lluitar contra els francesos a Mauritània. Paradoxalment, el govern de Franco va ajudar l'EAM als territoris d'Ifni i del Sàhara, en què l'Istiqlal fins i tot va establir oficines de reclutament. Les rancúnies cap a França, per la seua ajuda a la II República, la posició hegemònica al nord d'Àfrica i pel govern socialista de la IV República francesa, semblen ser els motius que expliquen aquesta actitud per part de Madrid. No obstant, el juny de 1957, i després d'una sèrie de xocs a Mauritània entre forces franceses i l'EAM, Espanya va començar a témer la presència d'aquests guerrillers, on hi havia soldats marroquins infiltrats.

Aviat es va començar a desarmar i retornar al Marroc alguns d'aquests grups armats. Alhora, es volia incrementar la col·laboració amb França per al manteniment de les colònies espanyoles. La situació va esclatar durant aquell mateix mes de juny a la capital del territori, Sidi Ifni, amb una sèrie d'assassinats de policies indígenes. Les represàlies espanyoles, en forma de detencions de destacats membres de l'Istiqlal, no es van fer esperar.

L'EAM, per la seua banda, va forçar una vaga general de comerços. Amb aquest episodi es confirmava que les autoritats espanyoles necessitaven el suport francès. Sense

aquest, no podrien controlar l'incipient nacionalisme en els seus dominis. De fet, aquest ja havia generat un altre greu incident, poc abans de la independència del Marroc, a Sidi Inno. Aquesta petita població era al sud d'Ifni. Allà, el 2 de gener de 1956, diversos membres de l'Istiqlal van hissar la bandera marroquina a la mesquita, celebrant el retorn de Mohammed V. Quan un policia espanyol va intentar impedir-s'ho, els seus propis companys marroquins el van assassinar. Aquell va ser el començament d'un altercat que se saldaria amb quatre morts i diversos ferits per als marroquins, a més de 30 detinguts. Les autoritats espanyoles van atribuir el succeït a uns quants exaltats. Madrid va considerar que, en general, els locals estaven satisfets amb la tutela espanyola.

L'atac a Ifni

L'ofensiva de l'EAM no va ser únicament un cop contra el polvorí i l'aeroport de la capital –un atac dut a terme per uns dos-cents homes–, sinó que la majoria d'emplaçaments militars de l'interior havien estat assaltats. En general, moltes posicions van caure molt ràpid perquè no s'havien construït amb una lògica defensiva. Altres es trobaven assetjats: Tiliuín (aquí es va efectuar el primer salt de guerra del paracaigudisme espanyol), Tzelata, Tenín, Arbaa del Mesti... I els comunicats de baixes eren constants. No hi havia gaires tropes espanyoles al territori i els soldats indígenes no eren de fiar. Les forces disponibles a la II Bandera Paracaigudista i els II i IV Tabors de Tiradors d'Ifni eren limitades.

Però Madrid exigeix que es dugui a terme alguna acció de resposta, per la qual cosa es decideix llançar un atac en direcció a Tzelata, executat per un petit grup de la II Bandera. El seu objectiu és aixecar l'assetjament al qual es troba sotmesa la guarnició, replegar-se i destruir tot el que pugui ser d'alguna utilitat a l'EAM. El comandant de l'expedició serà el tinent **Antonio Ortiz de Zárate**, de només 26 anys. Els seus efectius no passen dels seixanta homes. Van rebre el suport d'avions, però es tractava dels «Pedros», els vells Heinkel 111 alemanys de fabricació espanyola que, per no portar bombes, es van limitar a donar unes poques passades de metralladora. Els Estats Units van prohibir a l'exèrcit espanyol usar l'armament modern que els havia proporcionat (tenia bases al Marroc i en controlava els fosfats). El foc de l'aviació va resultar del tot inefectiu, perquè l'EAM es trobava ben emboscada i superava en nombre els espanyols. Zárate va ordenar estalviar munició i no podia demanar reforços perquè la ràdio s'havia avariat. Els seus soldats sobreviuen gràcies a bocins de pa untats de llet condensada. Quedaven només dos cantimplors amb aigua i aquesta era necessària per als ferits. Malgrat les dificultats, van mantenir la posició.

El 26 de novembre de 1957, l'EAM va llançar un nou atac i Zárate, que va romandre en primera línia de combat, va ser abatut. Rebria la medalla al valor a títol pòstum. Mort el tinent, el destí de la posició va quedar en mans del sergent mallorquí **Joan Moncadas** (que també seria condecorat) i dels caporals. Cap a les tres de la tarda van aparèixer uns avions que els van llançar subministraments, però la major part d'aquests va anar a parar a mans de l'enemic.

Els dies passaven i l'EAM era incapaç de sotmetre els espanyols, encara que els doblessin en nombre i no tinguessin problemes de subministraments. Finalment, la tarda del 2 de

desembre, un grup de Tiradors d'Ifni va acudir al rescat. Ells posarien fi a aquells nou dies d'assetjament. El conflicte s'havia saldat amb cinc paracaigudistes morts i quatre ferits.

Una victòria inútil

Els marroquins, a l'espera d'un aixecament popular, van acorralar els espanyols a Ifni. Aquests, però, van aconseguir resistir, en part gràcies als subministraments que els proporcionaven tres vaixells de l'armada. Per Nadal, l'actriu **Carmen Sevilla** i l'humorista **Miguel Gila** van arribar per animar les tropes. Però, el sistema colonial, minat per la corrupció, va impedir que la majoria dels paquets amb torró o ampolles de begudes alcohòliques arribés a les tropes.

El 10 de gener de 1958, un reial decret va convertir ifni i el Sàhara en dos províncies de l'Estat espanyol —una tàctica que imitava la duta a terme pel dictador portuguès Salazar per conservar Moçambic i Angola; o per França, que de fet segueix tenint actualment departaments d'ultramar que mai es van independitzar—. Entre 1946 i 1958 va existir, de fet, una unitat administrativa específica (amb seu a Sidi Ifni, l'anomenada Àfrica Occidental Espanyola, AOE), sota la jurisdicció de la qual hi havia ifni, cap Juby i el Sàhara, que quedaven, així, deslligats del protectorat del Marroc.

El 13 de gener, a la localitat Dcheira, els marroquins van atacar la Legió i hi van causar nombroses baixes. Però, la cooperació entre França i Espanya, unida a la seva superioritat aèria, van acabar per imposar-se a l'EAM. Malgrat la victòria, l'abril de 1958, Espanya cediria cap Juby al Marroc, durant la Conferència d'Angra de Cintra. Poc després, al juny, es va posar fi a la guerra. Espanya no volia problemes amb el Marroc, però era conscient que si els francesos perdien Mauritània, el Sàhara també es perdria. Així que es va forjar una col·laboració entre els dos països. L'aliança hispanofrancesa es va consumir en l'operació Teide-Écouvillon o Huracà. Va ser una cruenta maniobra en què van participar més de cent avions, gairebé vint mil soldats i centenars de peces d'artilleria que van arrasar amb metralla i amb armes il·legals, com el fòsfor blanc, els territoris limítrofs entre Ifni i el Sàhara occidental, a banda i banda de la frontera.

Segons Gabriel Cardona, el balanç de la campanya fou d'unes 500 baixes al bàndol espanyol, i unes altres 500 del bàndol marroquí. Altres fonts (AADD 2017) parlen de 198 morts, 574 ferits i 80 desapareguts entre els espanyols. Respecte als marroquins no hi ha dades precises ni fiables. Fins els 7 de maig de 1959, el Marroc no va alliberar 40 presoners de guerra (entre els quals hi havia tres dones i dos nens).

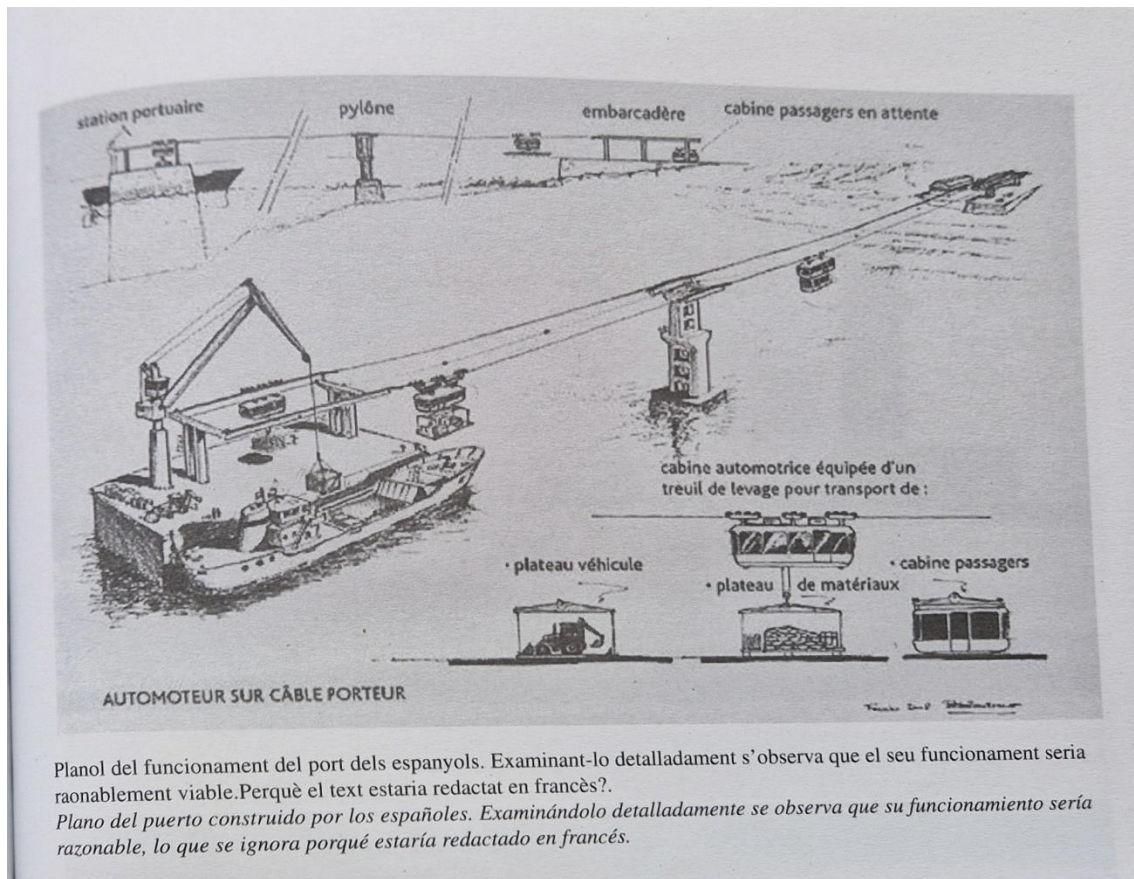
Franco va optar per dissoldre la seua tradicional Guàrdia Mora, de la qual ja no es fiava. La colònia d'Ifni va quedar reduïda al perímetre de la capital, però encara va viure un període de prosperitat, en què militars espanyols van celebrar grans festes i caceres. El govern havia concedit a la zona l'estatus de província, però el domini espanyol resultava insostenible. La capital va romandre sota setge durant deu anys. No va passar a formar part del Marroc fins al 1969, quan es va intercanviar pel dret de pesca a les seues aigües territorials. És en aquell temps de descompte quan es construeix el telefèric del port, només dos anys abans d'haver d'abandonar el lloc. El temps del setge no va ser gaire violent ni impactant. La convivència entre espanyols i ifenys es mantenia cordial.

L'enclavament ja no aportava gairebé res. No tenia rellevància estratègica, era improductiu i, fins i tot, car, perquè subsistia a base de subvencions en 80%. Des de 1957, uns 20.000 joves espanyols van realitzar-hi el servei militar.

Una resolució de l'ONU (que afavoria els interessos dels EUA) va instar a la descolonització. Ifni es va lliurar al Marroc el 1969. El Sàhara Occidental va ser ocupat més tard per Hassan II, aprofitant la crisi política desencadenada per la mort de Franco. El 2006, el Congrés va aprovar una proposició no de llei per rescabalar els antics soldats espanyols a Ifni. En l'actualitat, els veterans del conflicte encara reclamen el reconeixement moral i econòmic per la seua actuació en aquella guerra que, de cara a l'opinió pública, mai va existir. Però hi ha diverses dificultats que impedeixen dur a terme aquesta compensació. Entre d'altres, la difícil tasca d'elaborar un cens dels antics combatents.

Aquesta fotografia del setge de Tzelata és la més valuosa del llibre *Les fotografies d'Ifni*, segons els autors. Mostra la intensitat del combat a càrrec de la policia d'Ifni per defensar la població de l'assalt de l'EAM. Entre els defensors, hi havia Enrique Sánchez de León, que esdevindria ministre de Sanitat del govern de l'UCD.

Es tracta d'un immens telefèric que es va construir el 1967 per resoldre el problema que representava comptar amb un port d'aigües poc profundes. Els vaixells no podien acostar-se a la costa dels voltants de Sidi Ifni, així que la seua càrrega desembarcava amb unes pinces que se l'emportaven penjant d'uns enormes cables d'acer.

Almacelles, al Parc del Vilot, compta amb un dels pocs monuments commemoratius d'aquesta guerra.

Fonts

AADD (2017). *Les fotografies d'Ifni originals dels veterans. Amb fotografies del temps de la Guerra i més*. Montblanc: Associació Catalana de Veterans Sidi Ifni.

CASIELLES, Laura (2024). *Arena en los ojos. Memoria y silencio de la colonización española de Marruecos y el Sáhara Occidental*. Madrid: Libros del K. O.

PASTRANA, Joan. (02/05/2024). «Sidi Ifni y la última guerra de Franco». *La Vanguardia*. Lloc web: <https://www.lavanguardia.com/historiayvida/historia-contemporanea/20191010/47861883496/sidi-ifni-marruecos-guerra-colonias.html>

En Guàrdia! Lloc web: <https://www.3cat.cat/3cat/314-la-guerra-difni/audio/439110/>

El Rincón de Sidi Ifni. Lloc web: <https://www.sidi-ifni.com/>

El conflicto de Sidi Ifni. Lloc web: <https://www.youtube.com/watch?v=tMpgqdSUC9M>

Lo que cualquier español debe conocer de la Guerra de Ifni. Lloc web: <https://www.youtube.com/watch?v=sKFL1NAO3hQ>